

HIPPOKRAT VA GALEN TERMINOLOGIYALARINING ZAMONAVIY TIBBIYOTGA TA'SIRI

*Navoiy Davlat Unversetiti Tibbiyot fakulteti davolash ishi yo'nalishi
1-kurs talabasi*

O'delbayeva Dinora Davlatboy qizi

Ilmiy rahbar:

Turdiyev Shuhrat Berdiyevich

Annotatsiya: Ushbu maqolada antik davrning buyuk tabiblari bo'lgan Gippokrat va Galen tomonidan shakllantirilgan tibbiy terminologiyaning zamonaviy tibbiyot rivojiga ta'siri tahlil qilinadi. Ularning asarlarida qo'llangan tushunchalar, kasalliklarni tavsiflash usullari va terminlarning bugungi tibbiy adabiyotda saqlanib qolgan jihatlari yoritiladi. Shuningdek, klassik terminlarning lotin va yunon tillari asosida shakllanishi hamda hozirgi ilmiy tilda tutgan o'rni ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Gippokrat, Galen, tibbiy terminologiya, antik tibbiyot, zamonaviy tibbiyot.

KIRISH

Tibbiyot fanining shakllanishida antik davr olimlarining o'rni beqiyosdir. Ayniqsa, Gippokrat va Galen tibbiy ilm-fan va terminologiya rivojida muhim asos yaratgan. Ular tomonidan ishlab chiqilgan nazariyalar va terminlar asrlar davomida Yevropa va Sharq tibbiyotida qo'llanilib kelmoqda. Bugungi zamonaviy tibbiyot terminologiyasining katta qismi aynan ularning ilmiy merosiga borib taqaladi.

ASOSIY QISM

Gippokrat terminologiyasining ahamiyati

Gippokrat (mil. avv. 460–370 yy.) “tibbiyot otasi” sifatida tanilgan. U kasalliklarni ilohiy kuchlar bilan emas, balki tabiiy sabablar bilan izohlashni taklif qilgan. Gippokrat asarlarida diagnosis, prognosis, therapy, epidemia kabi terminlar ilk bor tizimli ravishda qo'llanilgan.

Shuningdek, Gippokrat organizm faoliyatini to'rt xil suyuqlik (qon, balg'am, sariq va qora safro) muvozanati bilan tushuntirgan. Bu tushuncha keyinchalik Galen tomonidan yanada rivojlantirilgan.

Galen terminologiyasining rivoji

Galen (mil. 129–216 yy.) Gippokrat ta'limotini davom ettirib, uni anatomik va fiziologik bilimlar bilan boyitgan. U mushaklar, nervlar, qon

tomirlar tuzilishini batafsil tasvirlab, ko'plab yangi terminlarni ilmga kiritgan.

Galen tomonidan ishlatilgan anatomia, physiologia, pathologia kabi terminlar bugungi kunda ham tibbiyotning asosiy bo'limlari sifatida qo'llaniladi. Uning lotin tilida yozilgan asarlari o'rta asrlarda Yevropa tibbiyot ta'limining asosiy manbasi bo'lib xizmat qilgan.

Zamonaviy tibbiyotga ta'siri

Zamonaviy tibbiy terminologiyaning asosini yunon va lotin tillari tashkil etadi. Bu holat bevosita Gippokrat va Galen merosi bilan bog'liq. Bugungi kunda ishlatiladigan kasallik nomlari, anatomik atamalar va klinik tushunchalar ularning terminologik tizimiga asoslanadi.

Shuningdek, ilmiy aniqlik, qisqalik va universallik tamoyillari ham aynan antik tibbiyotdan meros bo'lib qolgan.

Gippokrat terminologiyasining ilmiy asoslari

Gippokrat tibbiy terminologiyani shakllantirishda klinik kuzatuvga asoslangan yondashuvni joriy etdi. U kasallik belgilari va simptomlarini aniq tavsiflashga katta e'tibor qaratgan. Masalan, "symptoma" (belgi), "krisis" (kasallikning burilish nuqtasi), "chronos" (vaqt omili) kabi tushunchalar aynan Gippokrat asarlarida muhim o'rin tutadi. Bu terminlar hozirgi klinik amaliyotda ham tashxis qo'yish va kasallik kechishini baholashda qo'llaniladi.

Gippokrat terminologiyasining yana bir muhim jihati — kasalliklarni tasniflashga bo'lgan intilishidir. U kasalliklarni o'tkir va surunkali shakllarga ajratgan bo'lib, bu yondashuv zamonaviy tibbiyot klassifikatsiyasining dastlabki bosqichi hisoblanadi.

Galen tomonidan terminologiyaning tizimlashtirilishi

Galen Gippokrat tomonidan ishlab chiqilgan terminlarni tizimli ravishda mukammallashtirdi. U anatomik dissektsiyalar orqali inson tanasi tuzilishini chuqur o'rgangan va shu asosda terminologiyani boyitgan. Galen ilmiy muomalaga "functio" (vazifa), "structura" (tuzilish), "temperamentum" (mizoj) kabi tushunchalarni kiritgan.

Bundan tashqari, Galen tibbiy terminlarni aniq ta'riflashga e'tibor qaratib, ularning mantiqiy chegaralarini belgilab bergan. Bu holat terminologiyada chalkashliklarning oldini olishga xizmat qilgan. Uning patologiya va farmakologiyaga oid terminlari keyingi asrlarda arab va Yevropa tibbiyot maktablari tomonidan qabul qilingan.

Gippokrat va Galen terminlarining Sharq tibbiyotiga ta'siri

Gippokrat va Galen terminologiyasi nafaqat Yevropa, balki Sharq tibbiyotiga ham kuchli ta'sir ko'rsatgan. Ularning asarlari arab tiliga tarjima qilinib, Ibn Sino, Ar-Roziy kabi buyuk tabiblar tomonidan keng foydalanilgan. Natijada ko'plab yunoncha-lotinchacha terminlar arab tili orqali ilmiy muomalaga kirgan.

Masalan, Galen tomonidan ishlab chiqilgan anatomik va fiziologik

terminlar Ibn Sinoning “Tib qonunlari” asarida tizimli ravishda qo‘llanilgan. Bu esa terminologiyaning avloddan-avlodga uzluksiz o‘tishini ta’minlagan.

Zamonaviy tibbiy terminologiyada davomiylik

Bugungi kunda zamonaviy tibbiy terminologiya xalqaro miqyosda yagona tizimga ega. Ushbu tizimning asosiy negizi Gippokrat va Galen terminlariga borib taqaladi. Masalan, diagnostika, terapiya, profilaktika, etiologiya kabi tushunchalar bevosita antik davr terminologiyasidan olingan.

Bundan tashqari, zamonaviy tibbiyotda qisqartmalar va murakkab terminlar yaratilishida ham yunon va lotin tillariga asoslanish davom etmoqda. Bu holat antik tibbiyot merosining bugungi ilm-fan bilan uzviy bog‘liqligini ko‘rsatadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Gippokrat va Galen tomonidan yaratilgan tibbiy terminologiya zamonaviy tibbiyotning ilmiy poydevorini tashkil etadi. Ularning ilmiy qarashlari va terminlari bugungi kunda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan. Antik tibbiyot merosini o‘rganish zamonaviy tibbiy bilimlarni chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Gippokrat. Tanlangan asarlar. – Toshkent: Fan, 2001.
2. Galen. On the Natural Faculties. – Harvard University Press, 1916.
3. Lyons A., Petrucelli R. Medicine: An Illustrated History. – New York, 1987.
4. Singer C. A Short History of Medicine. – Oxford University Press, 2000.
5. Dorland’s Illustrated Medical Dictionary. – Philadelphia, 2019.